

Coördinatie Zingeving en Geestelijke verzorging thuis

Rapportage

Rapportage Coördinatie Zingeving en Geestelijke verzorging thuis

Actieonderzoek ZonMw-programma Zingeving en Geestelijke verzorging
& PLOEG onderzoek ZonMw-programma Palliantie. Meer dan zorg

Maart 2022

Colofon

ZonMw stimuleert gezondheidsonderzoek en zorginnovatie. Vooruitgang vraagt om onderzoek en ontwikkeling. ZonMw financiert gezondheidsonderzoek én stimuleert het gebruik van de ontwikkelde kennis – om daarmee de zorg en gezondheid te verbeteren.

ZonMw heeft als hoofdopdrachtgevers het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en NWO.

Voor meer informatie over het programma Zingeving en geestelijke verzorging kunt u contact opnemen met het secretariaat via zingeving@zonmw.nl.

Auteur: Odile Baijer

Datum: maart 2022

ZonMw
Laan van Nieuw Oost-Indië 334
Postbus 93245
2509 AE Den Haag
Tel. 070 349 51 11
www.zonmw.nl
www.zonmw.nl/zingeving
 info@zonmw.nl

Sociale media

- www.facebook.com/zonmwNL
- www.twitter.com/zonmw
- www.linkedin.com/company/zonmw
- www.youtube.com/ZonMwTV

Gebruikte afkortingen

AO	Actieonderzoek/ Actieonderzoeken
PLOEG	Palliatief Landelijk Onderzoek Eerstelijns Geestelijke verzorging
GV	Geestelijke verzorging
DPG	Deelprojectgroep
VIP	Verspreidings- en implementatieplan
POH	Praktijkondersteuners Huisarts
POH GGZ	Praktijkondersteuners Huisarts Geestelijke Gezondheidszorg
VWS	Volksgezondheid Welzijn en Sport

Afkortingen onderzoeken

Projectnummer	Volledige projecttitel	Afkorting
10050011910001	Linking-Zin	Linking-Zin
10050011910002	ZINSITIEF: sensitief voor zingeving in sociaal werk	ZINSITIEF
10050011910003	Zinvol samenwerken in de thuissituatie: Profilering, inbedding en borging van multidisciplinaire geestelijke verzorging	Zinvol Samenwerken
10050011910004	SamenZin: een participatief actieonderzoek gericht op samenwerkend leren over zingeving van Geestelijk Verzoekers en POH GGZ/Ouderen in de eerstelijnszorg in Utrecht en omgeving	SamenZin
10050011910005	Het structureel inbedden van zingeving en geestelijke verzorging in de thuissituatie in de netwerken Friesland en Groningen	Structureel inbedden
10050011910006	ZIN-samen: Zinvolle Samenwerking tussen Geestelijk Verzoekers en Vrijwilligers Levensvragen	ZIN-samen
10050011910007	Toolbox voor signaleren en bespreken van zingevingsvragen: actieonderzoek in Noord-Holland en Flevoland.	Toolbox
10050011910008	CONNECT-studie: Op weg naar passende geestelijke verzorging voor ouders van ernstig zieke kinderen in de thuissituatie	CONNECT
844001601	Palliatief Landelijk Onderzoek Eerstelijns Geestelijke verzorging (PLOEG) deelproject 1: spirituele zorg dichtbij huis	PLOEG 1
844001602	Palliatief Landelijk Onderzoek Eerstelijns Geestelijke verzorging (PLOEG) deelproject 1: spirituele zorg dichtbij huis	PLOEG 3
844001603	Palliatief Landelijk Onderzoek Eerstelijns Geestelijke verzorging (PLOEG) deelproject 1: spirituele zorg dichtbij huis	PLOEG 2

Inhoudsopgave

1.	Inleiding.....	1
1.1	ZonMw-programma Zingeving en Geestelijke verzorging.....	1
1.2	Actieonderzoek	1
2.	Inhoud.....	2
2.1	Thema's Zingeving en Geestelijke verzorging en PLOEG	2
2.2	Actieonderzoeken	2
2.2.1	Behoeften van cliënten	3
2.2.2	Beroepsinhoud geestelijke verzorging in de thuissituatie.....	3
2.2.3	Data, meten en evaluatie.....	3
2.2.4	Onderwijs en scholing.....	3
2.2.5	Organisatorische inbedding	5
2.2.6	Samenwerking	5
2.2.7	Signaleren en verwijzen (inclusief werkwijze ontwikkelen)	7
2.2.8	Zingeving in de praktijk van andere zorgprofessionals	7
2.3	Doelgroepen	8
2.4	Domeinen in beeld.....	9
2.5	Aandacht voor specifieke doelgroepen	10
2.6	Verbindingen tussen studies.....	10
3.	Bijeenkomsten, processen en activiteiten	11
3.1	Bijeenkomsten en consulten.....	11
3.1.1	Projectleidersbijeenkomsten	11
3.1.2	Bijeenkomst voor projectleiders Geestelijke verzorging thuis	11
3.1.3	Individuele consulten	11
3.2	Proces.....	12
3.2.1	Implementatie	12
3.2.2	Spanningsveld subsidieaanvraag versus open design actieonderzoek.....	12
3.3	Activiteiten.....	12
3.3.1	COVID-19	12
3.3.2	Geleerde methodologische en procesmatige lessen	12
3.3.3	Inrichting leergemeenschap.....	13
4.	Lacunes in beeld.....	13
4.1	Voorlopige lacunes rapportage coördinatie	13
5.	Tussenevaluatie.....	13
6.	Overview zingeving en geestelijke verzorging in de thuissituatie.....	13
	Bijlage A. Milestones	14

1. Inleiding

Dit document is het resultaat van de coördinatie van het (actie-)onderzoek in de periode januari 2021 tot en met juni 2021. De programmacommissie heeft hiervoor concrete doelstellingen geformuleerd, deze doelstellingen zijn verwerkt in dit document. Naast de actieonderzoek projecten uit het [ZonMw programma Zingeving en Geestelijke verzorging](#) zijn ook 3 projecten Palliatief Landelijk Onderzoek Eerstelijns Geestelijke verzorging (PLOEG) meegenomen. Vanaf de start van het programma Zingeving en Geestelijke verzorging is er intensief samengewerkt met de PLOEG-projecten uit het [ZonMw programma Palliantie. Meer dan zorg](#), ook al zijn deze projecten niet alle 3 gericht op geestelijke verzorging thuis (GV-Thuis). De deelprojecten Onderwijs en Randvoorwaarden van de Stuurgroep GV-Thuis zijn ook meegenomen in dit document. In een later stadium van de coördinatie kan aandacht worden besteed aan de Kenniswerkplaats Zingeving en Geestelijke verzorging, dit project is gestart op 1 oktober 2021.

1.1 ZonMw-programma Zingeving en Geestelijke verzorging

Met het praktijkgerichte ZonMw-programma Zingeving en Geestelijke verzorging ondersteunen we de professionele ontwikkeling van geestelijke verzorgers in de thuissituatie. Het programma geeft inzicht in hoe de inzet van geestelijke verzorgers en aandacht voor zingeving in de thuissituatie ingebed kan worden in bestaande zorg en ondersteuning. Hierbij houden we rekening met mogelijkheden van professionals en vrijwilligers en met de behoeften van de zorgvrager. Bovendien maakt het programma duidelijk hoe deze aandacht ervaren wordt door zowel de mensen die geestelijke verzorging krijgen als door de betrokken zorgprofessionals, vrijwilligers en mantelzorgers.

1.2 Actieonderzoek

Het actieonderzoek dat begin 2020 is gestart is bedoeld om de projectleiders Geestelijke verzorging thuis (gekoppeld aan Netwerken Palliatieve Zorg en Centra voor Levensvragen) te ondersteunen. ZonMw is opdrachtgever en uitvoerder van het ZonMw-programma Zingeving en Geestelijke verzorging in opdracht van ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. ZonMw is ook verantwoordelijk voor de beoordeling en financiering van projecten en opdrachtgever/ inhoudelijk aansturende van de coördinator.

2. Inhoud

2.1 Thema's Zingeving en Geestelijke verzorging en PLOEG

Binnen het actieonderzoek, de PLOEG onderzoeken en de deelprojectgroepen onderwijs en randvoorwaarden onderscheiden we de volgende thema's :

- behoeften van cliënten
- beroepsinhoud geestelijke verzorging in de thuissituatie
- data, meten, registratie en evaluatie
- onderwijs en scholing
- organisatorische inbedding geestelijke verzorging thuis
- samenwerking
- signaleren en verwijzen (inclusief werkwijze ontwikkelen)
- zingeving in de praktijk van andere zorgprofessionals

2.2 Actieonderzoeken

In het volgende schema staat per thema welke projecten bijdragen aan dit thema.

Onderwerp	Project
Behoeften van cliënten	Linking-Zin (01) ZINSITIEF (02) Structureel inbedden (05) CONNECT (08) PLOEG 3
Beroepsinhoud geestelijke verzorging in de thuissituatie	PLOEG 2
Data, meten, registratie en evaluatie	PLOEG 2 PLOEG 3 DPG Praktijkcriteria en voorwaarden
Onderwijs/scholing	DPG Onderwijs Linking-Zin (01) ZINSITIEF (02) SamenZin (04) ZIN-Samen (06) Toolbox (07) CONNECT (08) PLOEG 3
Organisatorische inbedding geestelijke verzorging thuis	ZINSITIEF (02) Structureel inbedden (05) PLOEG 1 PLOEG 3
Samenwerking	Linking-Zin (01) ZINSITIEF (02) Zinvol Samenwerken (03) SamenZin (04) Structureel inbedden (05) PLOEG 1 PLOEG 3
Signaleren en verwijzen (inclusief werkwijze ontwikkelen)	Linking-Zin (01) ZINSITIEF (02)

	Zinvol Samenwerken (03) Toolbox (07) CONNECT (08) PLOEG 3
Zingeving in de praktijk van andere zorgprofessionals	Linking-Zin (01) ZINSITIEF (02) SamenZin (04)

2.2.1 Behoeften van cliënten

Actieonderzoek LinkingZin (01) brengt de behoefte aan ondersteuningsvragen bij thuiswonende burgers in kaart in 3 verschillende regio's. Het onderzoek draagt bij aan een werkwijze waarbij de ondersteuning optimaal aansluit bij de behoeften van burgers.

ZINSITIEF (02) probeert inzicht te krijgen in behoeften van thuiswonende ouderen. Het bestaat onder andere uit een kennissynthese naar de behoeften van ouderen, over werkende processen en over de opbrengsten van 4 *living labs* (een samenwerkingsstructuur waarin co-creatie en levensechte experimenteeruimte de belangrijkste kenmerken zijn) en het participatief actieonderzoek.

Het actieonderzoek Structureel Inbedden (05) verkrijgt inzicht in de huidige en in de gewenste situatie in de provincies Groningen en Friesland voor de structurele inbedding van zingeving en geestelijke verzorging in de thuissituatie. De behoeften van cliënten staan hierbij centraal en zij worden actief betrokken in het actieonderzoek.

CONNECT (08) onderzoekt hoe ouders die primair thuis zorgen voor een kind met een levensbedreigende of levensduurbekortende ziekte omgaan met zingevingsvragen. Daarbij onderzoekt het project hoe zorgprofessionals het gesprek hierover kunnen openen en passende steun kunnen bieden. Om dit te realiseren vindt er een analyse plaats bij deze ouders over welke zingevingsvragen er spelen en welke behoefte aan ondersteuning zij hierbij ervaren.

PLOEG 3 onderzoekt via kwantitatief (survey) en kwalitatief (interviews) onderzoek de behoeften van palliatieve patiënten aan aandacht voor zingeving. Daarbij vragen ze ook van welke beroepsgroep patiënten aandacht willen, en voor welke thema's zij dit willen.

2.2.2 Beroepsinhoud geestelijke verzorging in de thuissituatie

PLOEG 2 is gericht op de methodiek van geestelijke verzorging zelf. PLOEG 2 onderzoekt, evalueert en implementeert een interventie voor geestelijke verzorging in de eerstelijns palliatieve zorg. De methodiek is gebaseerd op het werken met het levensverhaal. Zij staan onder andere stil bij de plaats van ziekte daarin, bij de verbondenheid met anderen en bij wat zin geeft en inspiratie biedt.

2.2.3 Data, meten en evaluatie

Alle lopende projecten binnen het programma verzamelen data en passen evaluatie toe. Het meten van effecten krijgt in een latere fase van het programma aandacht. De volgende projecten passen expliciet de methode meten en evalueren toe:

- PLOEG 2 evalueert een interventie voor geestelijke verzorging in de eerstelijns palliatieve zorg en zoekt daarbij naar effectieve elementen.
- PLOEG 3 meet het spiritueel welbevinden van palliatieve patiënten. Daarnaast meten zij de competenties van zorgprofessionals voor en na de training rondom de verwijstools.
- Deelprojectgroep (DPG) praktijkcriteria en voorwaarden biedt waar mogelijk uniformiteit en standaarden aan bij de uitvoering van de subsidieregeling GV-Thuis om richting te geven aan de geestelijke verzorging in de thuissituatie.

2.2.4 Onderwijs en scholing

In meerdere actieonderzoeken komen de thema's onderwijs en scholing voor, daarnaast is er door de stuurgroep GV-Thuis een [onderwijsplan GV-Thuis](#) ontwikkeld. Het onderwijsplan van de stuurgroep GV-Thuis bestaat uit een korte termijn - en een lange termijn plan. Binnen het korte termijn plan ontwikkelen ze 6 verschillende pilots, hiervan zijn 3 pilots voor geestelijk verzorgers, 2 pilots voor professionals en vrijwilligers in het sociaal domein en 1 pilot voor vrijwilligers. Het lange termijn plan is

gericht op inbedding van zingeving in onderwijs, hierin zijn meerdere projecten met subthema's te onderscheiden. Binnen het (korte termijn) onderwijsplan van de stuurgroep GV-Thuis is er nauwelijks aandacht voor scholing van andere professionals zoals bijvoorbeeld huisartsen en praktijkondersteuners huisarts (POH). De actieonderzoeken ontwikkelen en aantal trainingen voor deze professionals.

	Eerste lijn	Sociaal domein	Vrijwilligers	Geestelijk verzorgers
Initiële opleiding	SamenZin (04) DPG Onderwijs	DPG Onderwijs	DPG Onderwijs	DPG Onderwijs
Na/bijbscholing	SamenZin (04) Toolbox (07) CONNECT (08)	Toolbox (07) DPG Onderwijs	Linking-Zin (01) ZIN-Samen (06) Toolbox (07) DPG Onderwijs	Toolbox (07) DPG Onderwijs

Actieonderzoek Linking-Zin (01) ontwikkelt een training voor vrijwilligers en voor professionals in de thuiszorg en transferprofessionals (van ziekenhuis naar huis).

In ZINSITIEF (02) wordt gekeken op welke manier sociaal werkers en vrijwilligers geschoold kunnen worden/sensitiever gemaakt kunnen worden in het signaleren en ondersteunen van zingevingsvragen bij thuiswonende ouderen.

Actieonderzoek SamenZin (04) richt zich qua onderwijs op de opleidingen en nascholingen tot geestelijk verzorger en POH. Aandacht voor zingeving is voor POH GGZ nog geen expliciet onderdeel van het beroepsprofiel op de opleiding. Het project levert 4 'bouwstenen' op voor toepassing van kennis over zingeving binnen de geestelijke verzorging en POH opleidingen en waaronder een training voor jongeren met levensvragen en nascholingen.

Actieonderzoek ZIN-Samen (06) heeft een voorstel gedaan voor de ontwikkeling van een gemeenschappelijke standaard rondom competenties van vrijwilligers levensvragen en een scholing en intervisie. Dit project is na 5 maanden afgerond.

Actieonderzoek Toolbox (07) ontwikkelt een toolbox met verschillende instrumenten om professionals en vrijwilligers in de zorg en het sociaal domein handvatten te geven om zingevingsvragen te herkennen, te bespreken en te beoordelen op doorverwijzing. Geestelijk verzorgers spelen een centrale rol in het bekwaam maken van (zorg)professionals en vrijwilligers, door bijvoorbeeld een training te geven of door *coaching on the job*. Uiteraard spelen geestelijk verzorgers ook een centrale rol in het kiezen, ontwikkelen en evalueren van tools. De ontwikkelde toolbox in dit actieonderzoek bestaat uit 4 typen instrumenten met elk een eigen doel, namelijk: 1. bewust worden, 2. signaleren, 3. bespreekbaar maken en 4. borgen van nieuwe vaardigheden in de praktijk. Er zijn nu 2 basismodules beschikbaar voor een training aan professionals en vrijwilligers: 'Levensvragen Signaleren' en 'Grondhoudingen bij het Levensverhaal', daarnaast ontwikkelt het onderzoek de volgende instrumenten 'train de trainer', een 'acquisitie workshop' en 'storytelling' ontwikkeld voor geestelijk verzorgers.

Actieonderzoek CONNECT (08) ontwikkelt een toolkit voor zorgprofessionals in de eerste lijn. Deze *Toolkit Ouders en Zingeving in de KPZ* biedt handvatten voor het signaleren van zingevingsvragen. Bij het werken met de toolkit wordt een op maat gemaakte training voor eerstelijnszorgprofessionals aangeboden. Onder eerstelijnszorgprofessionals worden thuiszorgmedewerkers, huisartsen en medewerkers van de medische kinderdagopvang verstaan.

In PLOEG 3 zijn 3 trainingen ontworpen voor zorgprofessionals. De trainingen zijn gericht op aandacht leren besteden aan zingeving met behulp van 3 signalerings- en verwijzingsstools, en indien gewenst door te verwijzen naar een geestelijk verzorger of andere professional.

2.2.5 Organisatorische inbedding

In ZINSITIEF (02) kijken projectleiders Geestelijke verzorging thuis hoe zij structurele samenwerking kunnen aangaan met onder andere sociaal werk. Dit doen zij bijvoorbeeld door aan te sluiten bij Multidisciplinaire overleggen (MDO's) door het aanbieden van periodieke workshops/trainingen aan sociaal werkers en vrijwilligers en door gezamenlijk aanbod voor ouderen te ontwikkelen (bijvoorbeeld gespreksgroepen opstart door Geestelijke Verzorgers, overname door vrijwilligers/sociaal werker).

Doordat geestelijke verzorging in de thuissituatie nog niet goed is georganiseerd, worden onder andere infrastructuur en organisatorische uitdagingen ondervonden. Actieonderzoek Structureel inbedden (05) maakt inzichtelijk wat mogelijkheden en handvatten zijn voor de structurele inbedding van zingeving en geestelijke verzorging in de thuissituatie. Daarnaast biedt het onderzoek handvatten voor de realisatie van het structureel inbedden van zingeving en geestelijke verzorging in de thuissituatie via bestaande structuren. Het actieonderzoek bestudeert 2 casussen (provincie Friesland en provincie Groningen), beide provincies hebben hetzelfde doel maar hebben een andere visie op hoe hun doel te bereiken. Op 3 niveaus kijkt het actieonderzoek naar hoe de doelstelling het beste kan worden gerealiseerd namelijk op 1. infrastructuur, 2. coördinatie en sturing en 3. leren en verbeteren.

Het onderzoek PLOEG 1 beschrijft in het 1^e jaar onder andere de praktische/zakelijke organisatie van de geestelijke zorgpraktijk. Dit om zo te onderzoeken welke factoren bijdragen aan inbedding van geestelijke verzorging in de eerstelijns palliatieve zorg. Hierbij gaat het onder andere om de wijze van financiering, de wijze van marketing, de fysieke ruimte van de praktijk en de locatie, de bereikbaarheid in geval van crisissituaties en de bestaansduur van de praktijk.

Onderdeel van het PLOEG 3 onderzoek is het project 'Impuls spirituele zorg in de palliatieve fase in Utrecht (ISU)' waarmee spirituele zorg conform het kwaliteitskader en de nieuwe richtlijn 'Zingeving en spiritualiteit in de palliatieve fase' wordt versterkt. Geestelijk verzorgers trainen reguliere zorgprofessionals in het werken volgens het ABC-model. Onderdeel van het project is een goede inbedding van de spirituele zorg en structurele financiering voor na de projectperiode.

2.2.6 Samenwerking

In het actieonderzoek is ruimschoots aandacht voor samenwerking. Het gaat om samenwerking tussen de geestelijk verzorger en andere zorgprofessionals, zoals de huisarts, POH, de (wijk)verpleegkundige en de psycholoog maar ook over samenwerking tussen de geestelijk verzorger en maatschappelijk werkers binnen het sociaal domein, vrijwilligers en ook mantelzorgers. Sommige actieonderzoeken hebben een specifieke focus op 1 vorm van samenwerking, in andere komen alle vormen van samenwerking (zoals hierboven benoemd) aan de orde, maar ligt de focus meer op samenwerking tussen organisaties of tussen regio's.

Samenwerking	AO 1	AO 2	AO 3	AO 4	AO 5	PLOEG 1	PLOEG 3
Geestelijk verzorgers	x	x	x	x	x	x	x
Eerstelijns professionals	x		x	x	x	x	x
Sociaal domein	x	x	x		x	x	x
Vrijwilligers	x	x	x		x	x	x

Actieonderzoek Linking Zin (01) heeft als doel om samen met de stakeholders een werkwijze en samenwerking te ontwikkelen en evalueren waardoor het aanbod in ondersteuning aansluit bij de individuele behoeften aan ondersteuning bij zingevingsvragen van diverse doelgroepen. Projectleiders 'Geestelijke verzorging in de thuissituatie' in 3 regio's in Zuidwest Nederland ervaren ernstige leemtes in kennis ten aanzien van de werkelijk ervaren behoefte, het aanbod en de aansluiting daartussen. Het aanbod verschilt per professional. Er is behoefte aan hulpmiddelen om ervoor te zorgen dat het aanbod beter past bij de behoefte van de burger. De belangrijkste stakeholders zijn: burgers uit de doelgroepen, welzijns- en zorgprofessionals van organisaties werkzaam bij burgers in de thuissituatie

thuiszorgprofessionals, casemanagers, ouderenadviseurs, coördinatoren 75+gesprekken, buurtwerk, wijkteams), maar ook professionals die de doelgroepen in de overgang naar thuis begeleiden (transmuraal, polikliniek, transfer), geestelijk verzorgers, huisartsen, vrijwilligers en projectleiders van de netwerken palliatieve zorg.

Actieonderzoek ZINSITIEF (02) wil aandacht voor zingeving onder thuiswonende ouderen inbedden in de eerstelijns zorg en in welzijnsbeleid en wil afstemming over begeleidingsopties tussen ouderen, geestelijk verzorgers en sociaal werkers (vrijwilligers en andere professionals) in het sociaal domein borgen. Het sociaal domein heeft een taak om zingevingvragen bij thuiswonende ouderen te herkennen en te ondersteunen en dat vraagt om versteviging van competenties van onder andere sociaal werkers en om interdisciplinaire samenwerking. De betrokken projectleiders geestelijke verzorging en geestelijk verzorgers bij het project geven aan dat het voor hen nog een zoektocht is hoe de infrastructuur eruit moet zien om het mogelijk te maken dat geestelijk verzorgers als samenwerkingspartners binnen het sociaal domein opereren.

Actieonderzoek Zinvol Samenwerken (03) gaat over interprofessioneel samenwerken rondom zingeving in de eerste lijn (in de thuissituatie). Het onderzoek focust zich op professionals in zorg en welzijn zoals de huisarts, de POH, de wijkverpleegkundige, sociaal werkers en specialisten zoals geestelijk verzorgers. Alle betrokken regio's (Noordwest Veluwe, Haaglanden en Delft) geven aan dat samenwerking tussen zorgprofessionals nog in de kinderschoenen staat. In dit onderzoek gaan deze professionals samen op zoek naar een aanpak die werkt. Eventueel worden vrijwilligers betrokken. Dit onderzoek levert inhoudelijke en organisatorische randvoorwaarden op waaraan moet worden voldaan om de samenwerking ten aanzien van geestelijke verzorging in de praktijk te realiseren zodat mensen thuis adequate geestelijke verzorging krijgen.

Actieonderzoek SamenZin (04) focust op de samenwerking tussen de geestelijk verzorger en POH GGZ/ POH Ouderen. De geestelijk verzorger is nog weinig bekend bij andere zorgprofessionals in de eerste lijn en heeft weinig structurele samenwerkingsvormen in dit domein. In dit actieonderzoek is het de bedoeling dat er een toenemende bekendheid komt voor de geestelijk verzorger en dat er een duurzame samenwerking ontstaat tussen de geestelijk verzorger en POH GGZ/ POH Ouderen in de 2 betrokken regio's (Utrecht stad en Zuidoost Utrecht).

Actieonderzoek Structureel Inbedden (05) wil handvatten bieden voor het structureel inbedden van zingeving en geestelijke verzorging in de thuissituatie via bestaande structuren. Daarbij hebben de betrokken partijen de wens om zingeving en geestelijke verzorging, weer normaal onderdeel te laten zijn van de hele keten van integrale zorg. Voor deze organisatie van geestelijke verzorging in de thuissituatie is een vorm van integrale zorg nodig, waarin multi- en interdisciplinair wordt samengewerkt. Dit betekent dat er een samenwerking is tussen geestelijk verzorgers, verschillende zorg en hulpverleners (huisartsen, verpleegkundigen, maar ook uit het sociaal domein en wijkteams), vrijwilligers, cliënten en mantelzorgers. Multi- en interdisciplinaire samenwerking is vanwege de historische verankering in een gefragmenteerd zorgsysteem, zowel organisatorisch als financieel, echter geen vanzelfsprekendheid. Voor de realisatie van integrale zorg is interprofessionele en interorganisatorische samenwerking nodig. Deze samenwerking is nog niet vanzelfsprekend. Zorg- en hulpverleners – inclusief geestelijk verzorgers - werken relatief autonoom, vanuit diverse organisaties, opleidingen, financieringsstructuren, protocollen en beroepsverenigingen. Deze bestaande structuren zijn diep verankerd. Verschillende studies laten uitdagingen in de samenwerking zien, zoals onvoldoende vertrouwen, machtsverschillen en suboptimale communicatie.

PLOEG 1 identificeert best practices van geestelijke verzorging in palliatieve zorg in de eerste lijn. Momenteel is geestelijke verzorging nog maar zeer beperkt geïntegreerd in de eerste lijn. Op het gebied van interdisciplinaire samenwerking wordt nog niet voldaan aan de kwaliteitseisen beschreven in het [Kwaliteitskader Palliatieve Zorg](#). Geestelijk verzorgers gaan een duurzaam spiritueel zorgbeleid ontwikkelen in samenwerking met huisartsen, thuiszorgorganisaties en overige zorgprofessionals om de spirituele dimensie van palliatieve zorg evenveel aandacht te geven als de fysieke, psychische en sociale dimensie. Het project ontwikkelt een toolbox als belangrijkste hulpmiddel hierbij. De toolbox kan gebruikt worden in opleidingen voor geestelijk verzorgers, verpleegkundigen en huisartsen om hen gevoelig te maken voor samenwerkingsmogelijkheden in de eerstelijns palliatieve setting.

PLOEG 3 heeft zich gericht op de samenwerking tussen zorgprofessionals rondom aandacht voor zingeving in de palliatieve zorg. Op basis van de analyse van deze samenwerking is een implementatietoolbox ontworpen om samenwerking te bevorderen.

2.2.7 Signaleren en verwijzen (inclusief werkwijze ontwikkelen)

Actieonderzoek Linking-Zin (01) ontwikkelt hulpmiddelen die bijdragen aan het aansluiten van aanbod aan behoeften van burgers, zodat ondersteuning optimaal aansluit bij de ervaren behoeften van diverse burgers. Ook geeft het project inzicht in het individuele matchingsproces van signaleren van de behoefte tot persoonsgerichte hulpverlening.

Actieonderzoek ZINSITIEF (02) onderzoekt hoe geestelijk verzorgers, sociaal werkers en vrijwilligers in het sociaal domein samen kunnen werken aan herkenning en ondersteuning van zingeving onder thuiswonende ouderen. Er wordt een beweging op gang gebracht voor 1. het vergroten van competenties van sociaal werkers en vrijwilligers om herkenning van zingevingsmomenten en zinragen te krijgen, 2. samenwerking tussen geestelijk verzorgers en sociaal werkers en vrijwilligers en 3. ondersteuning ten aanzien van zingeving voor thuiswonende ouderen. Het project formuleert onder andere een procesbeschrijving om tot lokaal/regioanaal passende infrastructuur te komen die afstemming tussen geestelijk verzorgers en professionals in het sociaal werk en sociaal domein borgt.

Actieonderzoek Zinvol Samenwerken (03) heeft als doelstelling om geestelijke verzorging voor mensen thuis een zodanige vorm en inhoud te geven dat deze zorg voor de patiënt/cliënt zichtbaar, bereikbaar en toegankelijk is. En dat deze zorg is ingebed en geborgd in bestaande werkprocessen en de werkwijzen van professionals in zorg en welzijn (en eventueel vrijwilligers), zodat deze door de patiënten/cliënten als helpend en ondersteunend wordt ervaren. Refererend aan de doelstelling van het project geneert het actieonderzoek, algemeen geformuleerd, een werkwijze voor interprofessionele samenwerking rondom het thema zingeving. Daarnaast ontwikkelt het actieonderzoek een richtlijn die zij delen met professionals in de eerste lijn. De ontwikkelde producten worden beschikbaar gesteld voor diverse doelgroepen.

Actieonderzoek Toolbox (07) ontwikkelt een toolbox met verschillende instrumenten die men kan inzetten voor het bewust worden, signaleren en bespreekbaar maken van zingevingsvragen. Er zijn 4 typen instrumenten: 1. voor het bewust worden van zingevingsvragen, 2. voor het signaleren van zingevingsvragen, 3. voor het bespreekbaar maken van zingevingsvragen en 4. voor het borgen van nieuwe vaardigheden in de praktijk.

Actieonderzoek CONNECT (08) ontwikkelt een toolkit die zorgprofessionals helpt het gesprek met ouders te openen en, indien nodig, passende steun te bieden. Het beoogt een eerste stap te maken in het faciliteren van eerstelijns zorgprofessionals tot signalering, bespreekbaar maken en verwijzen van ouders. Het inzetten van informerende, motiverende en faciliterende strategieën vergroot de bekendheid bij de doelgroepen over de toolkit en realiseert de structurele inbedding van de toolkit.

Onderzoek PLOEG 3 ontwikkelt en implementeert, onder andere, een verwijzingstoolbox. Momenteel zijn er 3 versies van een signalerings- en verwijzingstool gemaakt die in de komende maanden verder worden uitgezet.

2.2.8 Zingeving in de praktijk van andere zorgprofessionals

Actieonderzoek Linking-Zin (01) versterkt aandacht voor zingeving (inclusief doorverwijzing) bij zorgprofessionals die een rol spelen rond het ontslag van een patiënt uit het ziekenhuis, en bij professionals uit het armoedeplatform.

Actieonderzoek ZINSITIEF (02) besteedt aandacht aan zingeving in de praktijk van andere zorgprofessionals dan de geestelijk verzorgers. Het wil een beweging op gang brengen waarbij competenties van sociaal werkers en vrijwilligers worden versterkt zodat zingevingsmomenten en zingevingsvragen worden herkend.

Actieonderzoek SamenZin (04) versterkt zorg voor zingeving van cliënten in de eerstelijnszorg door de POH GGZ/ouderen in samenwerking met de geestelijk verzorger.

2.3 Doelgroepen

Sommige actieonderzoeken richten zich voornamelijk op cliënten en andere actieonderzoeken richten zich primair op professionals. De doelgroep professionals wordt verder toegelicht onder het kopje domeinen. De doelgroep 'cliënten' omvat meerdere subdoelgroepen. Zo zijn er de subdoelgroepen kinderen, jongeren, 50-plussers, ouders, palliatieve patiënten, mantelzorgers/naasten, chronisch zieken, mensen met een beperking, laaggeletterden, eenzamen en migranten. Het is uiteraard mogelijk dat cliënten tot meerdere subdoelgroepen tegelijk behoren. Voor de cliënten die tot meerdere subdoelgroepen behoren is geen standaard aanpak of werkwijze te creëren.

Onderzoeken die zich specifiek richten op bepaalde subdoelgroep(en) zijn:

- actieonderzoek ZINSITIEF (02) richt zich op thuiswonende ouderen (50+). In dit onderzoek is het onder andere het doel om de ondersteuning van thuiswonende ouderen bij een goed en zinvol leven te verbeteren.
- actieonderzoek CONNECT (08) focust zich op ouders die primair zorgen voor een kind met een levensduur verkortende ziekte.
- de 3 PLOEG-projecten richten zich op palliatieve patiënten en hun naasten, PLOEG 2 richt zich daarbij ook op specifiek op thuiswonende patiënten met progressieve ziekte in een palliatief traject.

De subsidie van het ministerie van VWS voor de Netwerken Palliatieve Zorg, die mogelijk maakt dat geestelijke verzorging in de thuissituatie beschikbaar is, heeft als doelgroepen: kwetsbare ouderen (50+), mensen in de palliatieve fase met hun naasten/mantelzorgers in de thuissituatie én kinderen in de palliatieve fase met hun naasten/mantelzorgers in de thuissituatie. Het ZonMw-programma Zingeving en Geestelijke verzorging richt zich niet op specifieke doelgroepen. Het gaat om alle mensen van alle leeftijden die een beroep doen op professionals en vrijwilligers in zorg, het sociaal domein en welzijn. Vanwege de subsidieregeling rondom financiering van geestelijke verzorging, focust een meerderheid van de onderzoeken zich op de doelgroepen binnen de regeling, zoals actieonderzoek LinkingZin, Zinvol Samenwerken, Structureel inbedden, ZIN-Samen en Toolbox. In actieonderzoek SamenZin bedienen de POH GGZ heel diverse doelgroepen en zijn de geestelijk verzorgers meer gebonden aan de doelgroepen van het ministerie van VWS. Dit actieonderzoek ontwikkelt ook een groepsaanbod zingeving speciaal voor jongeren door POH en geestelijk verzorgers samen.

In de volgende tabel staat welke doelgroepen wel en welke (nog) niet worden bereikt in het actieonderzoek.

Cliënten	AO1	AO2	AO3	AO4	AO5	AO6	AO7	AO8	P1	P2	P3
Kinderen											
Jongeren				x							
50-plussers	x	x	x	x	x	x	x				
Ouders				x				x			
Mensen in de palliatieve fase	x		x	x	x	x	x		x	x	x
Mantelzorgers/naasten	x		x	x	x	x	x				
Mensen met een chronische ziekte	x			x							
Mensen met een beperking				x							
Laaggeletterden				x							

Mensen die eenzaam zijn				x							
Migranten				x			x				

2.4 Domeinen in beeld

De doelgroep 'professionals' bestaat uit de subdoelgroepen: geestelijk verzorgers, huisartsen, praktijkondersteuners huisartsen, professionals in het sociaal domein, vrijwilligers en overige eerstelijnszorg professionals.

Professionals	AO1	AO2	AO3	AO4	AO5	AO6	AO7	AO8	P1	P2	P3
Geestelijk verzorgers	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	
Huisartsen / POH	x		x	x	x		x	x	x	x	x
Professionals sociaal domein	x	x	x		x		x		x		
Vrijwilligers	x	x	x		x	x	x				
Overige eerstelijns zorgprofessionals	x		x		x		x	x	x	x	x

Actieonderzoek Linking-Zin (01) focust op een relatief brede context van welzijns- en zorgprofessionals van organisaties werkzaam bij burgers in de thuissituatie, maar ook professionals die de doelgroepen in de overgang naar thuis begeleiden en andere professionals die bijdragen aan zingeving. Daarnaast zijn ook geestelijk verzorgers, huisartsen, POH, vrijwilligers, de netwerken palliatieve zorg en de projectleiders van de Centra voor Levensvragen betrokken.

Actieonderzoek ZINSITIEF (02) focust zich op de context van geestelijk verzorgers en het sociaal domein, binnen het sociaal domein bevinden zich de sociaal werkers, wijkprofessionals en de vrijwilligers.

Actieonderzoek Zinvol Samenwerken (03) richt zich op geestelijk verzorgers, professionals in zorg en welzijn en eventueel vrijwilligers.

Actieonderzoek SamenZin (04) richt zich op de eerstelijnszorg van geestelijke verzorging en POH GGZ/POH Ouderen.

Actieonderzoek Structureel inbedden (05) richt zich op geestelijk verzorgers, vrijwilligers, mantelzorgers, professionals werkzaam in de eerste lijn (sociaal-, maatschappelijk, welzijns-, zorg domein). Binnen dit onderzoek worden ook beleidsmakers op regionaal, provinciaal en landelijk niveau betrokken.

Actieonderzoek ZIN-Samen (06) focust op vrijwilligers en geestelijk verzorgers. Dit project is na 5 maanden afgerond.

Actieonderzoek Toolbox (07) richt zich op eerstelijns zorgprofessionals, professionals en vrijwilligers in het sociaal domein en geestelijk verzorgers.

Actieonderzoek CONNECT (08) focust op zorgprofessionals in de eerstelijns zorg, geestelijk verzorgers, rouw en verliesbegeleiders. De toolkit die dit project ontwikkelt is bedoeld voor de eerstelijns zorgprofessionals.

2.5 Aandacht voor specifieke doelgroepen

De meeste onderzoeken richten zich op die personen die binnen de subsidieregeling van het ministerie van VWS vallen, er wordt hierin bij weinig onderzoeken een specifiekere focus toegebracht. Dit heeft voor een deel te maken met de aanpak in de actieonderzoeken: de vragen van de Centra voor Levensvragen/projectleiders GV-Thuis waren leidend voor de actieonderzoeken, niet de kennisvragen van de kennisinstellingen. Daarbij ging het vooral om ontwikkelingsvragen voor de praktijk van de GV-Thuis, die veelal generiek en 1-op-1 werkt en zich (nog) niet specialiseert naar doelgroepen/problematieken. Wanneer je de doelgroepen bekijkt, zie je dat er nauwelijks onderzoeken zijn die zich focussen op bepaalde subgroepen cliënten. Onderzoeken met focus op de doelgroep jongeren, volwassenen, chronisch zieken, mensen met een beperking, laaggeletterden, eenzamen en migranten ontbreken, dus komen mogelijk in aanmerking voor volgend onderzoek.

2.6 Verbindingen tussen studies

Er zijn meerdere onderzoeken bezig met samenwerking tussen verschillende professionals, geestelijk verzorgers en vrijwilligers. Het thema Samenwerking is om die reden als onderwerp centraal gesteld in 1 van de projectleidersbijeenkomsten. In de projectleidersbijeenkomsten is er veel contact en afstemming tussen de onderzoekers, maar ook buiten de bijeenkomsten om is er sprake van uitwisseling. Actieonderzoek Linking-Zin heeft voor hun project 125 interviews afgenomen onder vrijwilligers, burgers, stakeholders, geestelijk verzorgers en andere professionals over de behoefte en mogelijkheden rondom zorg voor zingeving. De interviewvragenlijst is in een vroeg stadium gedeeld met actieonderzoek ZINSITIEF. Daarnaast hadden actieonderzoek Structureel Inbedden en PLOEG 1 meerdere bijeenkomsten waarin zij hun bevindingen rondom ondernemerschap bij geestelijk verzorgers uitwisselden. Het streven van deze projecten is om tot een gezamenlijke publicatie te komen op dit thema. Dit zijn mooie voorbeelden van informatie-uitwisseling.

3. Bijeenkomsten, processen en activiteiten

3.1 Bijeenkomsten en consulten

3.1.1 Projectleidersbijeenkomsten

In de afgelopen maanden hebben verschillende bijeenkomsten en activiteiten plaatsgevonden met de projectleiders van de actieonderzoeken van het programma Zingeving en Geestelijke verzorging waarbij om de keer ook de projectleiders van de PLOEG onderzoeken (ZonMw-programma Palliantie. Meer dan zorg) aansloten. De bijeenkomsten zijn een goede manier om met elkaar te peilen wat er speelt en om per bijeenkomst inhoudelijke verdieping aan een thema te geven. Op die manier leggen onderzoekers in de bijeenkomsten ook inhoudelijke verbindingen. Het thema van elke volgende bijeenkomst wordt in samenspraak met alle deelnemers bepaald. Voorafgaand aan de bijeenkomst bereidt de coördinator deze met een deel van de projectleiders voor. Hieronder staat een overzicht van de bijeenkomsten en het behandelde thema.

Data	Onderzoek	Thema
19 januari 2021	AO + PLOEG	Samenwerking & AO SamenZin
2 maart 2021	AO	Methodologie
13 april 2021	AO + PLOEG	Zingeving en GV & AO CONNECT
25 mei 2021	AO	Kenniswerkplaats
6 juli 2021	AO + PLOEG	Implementatie
14 september 2021	AO	Mogelijk verschillende thema- sessies

3.1.2 Bijeenkomst voor projectleiders Geestelijke verzorging thuis

Er is op 23 maart 2021 een bijeenkomst geweest voor de projectleiders GV-Thuis. Fibula en ZonMw organiseerden samen deze bijeenkomst. Fibula gaf aan dat de projectleiders GV-Thuis erg benieuwd zijn naar wat er gebeurt op het gebied van onderzoek, en vooral wat de praktijk hier uiteindelijk aan heeft. Alle actieonderzoeken en de PLOEG-onderzoeken zijn gepresenteerd in een bijeenkomst waar +/- 50 deelnemers aanwezig waren. De actieonderzoekers of junior onderzoekers van de projecten gaven de -praktisch ingestoken- presentaties. De bijeenkomst is goed ontvangen door het veld (de projectleiders GV-Thuis).

3.1.3 Individuele consulten

Naast de bijeenkomsten waren er individuele 'consulten' op het gebied van onderzoeksmethodologie. Meerdere onderzoekers gaven aan dat zij graag ondersteuning wilden in de methodologie van actieonderzoek. Vanwege de behoefte aan methodologische ondersteuning heeft de coördinator contact gelegd met een externe expert op het gebied van actieonderzoek en methodologie. De coördinator en de expert hebben gezamenlijk een vragenlijst opgesteld om inzicht te krijgen in de methodologische kennis en ondersteuningsbehoefte van de onderzoekers. Met deze uitvraag is inzicht verkregen in de spreiding en/of gezamenlijkheid van bepaalde vraagstukken. Vanwege de behoefte aan methodologische ondersteuning hebben wij een externe expert ingehuurd die gezamenlijk een vragenlijst heeft opgesteld om inzicht te krijgen in de methodologische kennis en ondersteuningsbehoefte van de onderzoekers. Deze uitvraag gaf inzicht in de spreiding en/of gezamenlijkheid van bepaalde vraagstukken. Op basis van deze vragenlijst is een presentatie samengesteld voor de projectleidersbijeenkomst van 2 maart 2021. Hierin werd het 4-doelen model besproken, de verschillende processen en fasen van actieonderzoek, actieonderzoek ten opzichte van ontwerpgericht onderzoek, de participatieladder en ondersteuningsvormen voor het vervolg. De onderzoekers gaven aan behoefte te hebben aan persoonlijke consulten met de expert, waarin specifiek met hun project kon worden meegedacht. De onderzoekers benoemden als optie ook om meer gezamenlijk bepaalde vraagstukken aan te pakken (eventueel online), maar hier ging vanwege de planning niet de voorkeur naar uit. De onderwerpen die in de consulten veel aan bod kwamen waren de rol van de facilitator/projectleider en onderzoeker (sturen versus laten gaan), de mate van participatie (participatieladder) en methodische grondigheid van het onderzoek. De consulten zijn positief ontvangen door de onderzoekers en lopen momenteel nog steeds. De onderzoekers gaven

aan dat de methodologische ondersteuning goed bevalt en dat zij verwachten hier in de toekomst nogmaals gebruik van te willen maken. Verder gaven ze aan behoefte te hebben aan ondersteuning op het gebied van communicatie en implementatie.

3.2 Processen

3.2.1 Implementatie

De onderzoekers gaven aan graag inhoudelijk in te gaan op het onderwerp implementatie. Veel onderzoeken zijn nu bijna een jaar bezig en zijn gestart met het implementatieplan (onderdeel van voortgangsrapportage ZonMw). Bij het programma Zingeving en Geestelijke verzorging is binnen ZonMw een implementatie-expert betrokken.

3.2.2 Spanningsveld subsidieaanvraag versus open design actieonderzoek

Er ontstond regelmatig een spanningsveld bij het actieonderzoek tussen enerzijds het responsief en emergent design en anderzijds de op te leveren producten en kennis zoals beschreven in de subsidieaanvraag. ZonMw vraagt tussentijds een voortgangsverslag en een verspreidings- en implementatieplan (VIP) op. Een voordeel van het vroegtijdig opvragen van deze VIPs is dat er tijdens de looptijd van het project specifieke aandacht komt voor implementatie. Door de aard van actieonderzoek wordt er op kleine basis al aandacht besteed aan implementatie (de deelnemende organisaties/stakeholders en participatie door betrokkenen), maar uiteindelijk is het wenselijk om geleerde lessen ook elders te kunnen implementeren.

3.3 Activiteiten

3.3.1 COVID-19

De coronapandemie heeft het actieonderzoek op meerdere manieren beïnvloed. Alle actieonderzoeken hebben hun onderzoeksactiviteiten moeten omzetten van fysieke- naar online activiteiten. Sommigen hebben in de zomer van 2020 een aantal fysieke bijeenkomsten gehad, maar het grootste gedeelte van het onderzoek vindt online plaats. Het online doen van onderzoek heeft impact op dataverzameling, aard van het contact (formeler door online onderzoek), het bereiken van doelgroepen en mogelijk op de diepgang van de interviews en de groepsdynamiek.

Groepsgesprekken vonden online in kleinere groepen plaats dan oorspronkelijk was gepland. Daarnaast waren veel zorgprofessionals en geestelijk verzorgers overbelast, waardoor zij in mindere mate benaderbaar waren voor deelname aan de onderzoeken. Wel gaven onderzoekers aan dat - hoewel het doen van fysiek onderzoek de voorkeur heeft - het online onderzoek doen en het voeren van online gesprekken met meer ervaring steeds beter ging. Ook gaven zij aan dat de coronapandemie momentum heeft gecreëerd als het gaat om de urgentie van het thema, een kans om juist zingeving en geestelijke verzorging op de kaart te zetten.

3.3.2 Geleerde methodologische en procesmatige lessen

Het uitvoeren van actieonderzoek kost veel tijd. Het is belangrijk dat alle projecten een ruime looptijd hebben. 2 jaar is voor het uitvoeren van een actieonderzoek nog aan de korte kant. De volgende lessen kwamen hieruit:

- het is belangrijk om vooraf aandacht te besteden aan het spanningsveld tussen enerzijds subsidievoorwaarden/eisen van ZonMw en het design van het actieonderzoek. Bij het schrijven van een nieuwe subsidieoproep is het belangrijk om in een vroeg stadium na te denken over welke stappen van het implementatieproces voor de start van het project al van belang zijn (zoals het betrekken van stakeholders) en welke stappen ook in een later stadium uitgevoerd kunnen worden.
- houd de scope van de actieonderzoeken beperkt en probeer niet alle vragen in 1 actieonderzoek te beantwoorden.
- actieonderzoek is verandergericht en daarmee is het een uitdaging om kennis te ontwikkelen rondom de inhoud, als het puur gaat om kennisontwikkeling dan zijn daarvoor andere typen onderzoek geschikter.
- voorafgaand aan de start van de onderzoeken is het goed om inzicht te geven in hoeveel inzet er verwacht wordt om te besteden aan uitwisseling. Hier kan mogelijk zelfs een kostenpost voor worden opgenomen in de begroting. Hoewel leerzaam, kosten alle uitwisselingen tijd die niet is ingecalculerd.

- het aanwijzen van een coördinator (werkend vanuit ZonMw) en het faciliteren van ondersteuning door experts is en goede zet die een samenwerkingsmodel stimuleert.

3.3.3 Inrichting leergemeenschap

De leergemeenschap wordt verder vormgegeven in het project '[Kenniswerkplaats Zingeving en Geestelijk verzorging](#)' (gestart 1 oktober 2021). Naast de 10 leernetwerken in deze leergemeenschap is er ook een overkoepelend leernetwerk binnen de leergemeenschap. Als er een nieuw leernetwerk ontstaat uit een van de thema's van de actieonderzoeken en/of PLOEG onderzoeken, dan kan de trekker hiervan deelnemen aan het overkoepelende leernetwerk van de leergemeenschap.

4. Lacunes in beeld

Voor de vervolgfase van het programma is het van belang om de lacunes goed in kaart te brengen. Deze lacunes op basis van de doelen van het oorspronkelijke programma Zingeving en Geestelijke verzorging, de voorlopige resultaten van het actieonderzoek en het PLOEG onderzoek beschreven in deze rapportage en de onderzoeksagenda van de VGVZ. De 1^e lacunes staan in de [tussenevaluatie](#) in oktober 2021 (zie hoofdstuk 5). Op basis van deze lacunes stellen we een subsidieoproep open voor 2022-2023. Verdere onderzoeksagendering is in afwachting van een vervolgprogramma. Hierbij nemen we ook de eindresultaten van de projecten mee, net als de afgebakende onderzoeksagenda voor GV-Thuis die wordt opgesteld in de kenniswerkplaats.

4.1 Voorlopige lacunes rapportage coördinatie

In deze rapportage komt naar voren dat er nog weinig onderzoek is op het thema 'Data, meten, registratie en evaluatie'; alleen PLOEG 2 is op dit thema bezig. Er zijn nog geen onderzoeken die zich (specifiek) focussen op de doelgroepen chronisch zieken (onder andere psychiatrie), mensen met een (verstandelijke) beperking, laaggeletterden, mensen die kampen met eenzaamheid en (niet-westerse) migranten. Er is 1 onderzoek dat specifiek aanbod ontwikkelt voor jongeren, maar verder zijn er geen onderzoeken met een specifieke focus op jongeren. Zoals eerder aangegeven kan het voorkomen dat personen tot meerdere subdoelgroepen tegelijk behoren. Het is niet mogelijk om voor al deze combinaties een op maat gemaakte werkwijze of aanpak te creëren.

5. Tussenevaluatie

Voor de tussenevaluatie van het programma Zingeving en Geestelijke verzorging is deze rapportage als *input* gebruikt.

6. Overview zingeving en geestelijke verzorging in de thuissituatie

Binnen het programma Zingeving en Geestelijke verzorging is, in samenspraak met andere partijen, de '[Overview zingeving en geestelijke verzorging in de thuissituatie](#)' ontwikkeld met daarin de partijen in het veld, en ontwikkelingen op het gebied van zingeving en geestelijke verzorging thuis. Hiervoor is deze rapportage als input gebruikt.

Bijlage A. Milestones

Eind januari 2021 (na 1 maand)

Document met inhoudsopgave voor de kennissynthese

Antwoord op de volgende vragen:

- Welke thema's spelen er?
- Op welke domeinen vindt er onderzoek plaats?
- Welke doelgroepen worden betrokken in de onderzoeken?

Eind maart 2020 (na 3 maanden)

Aanpassing en verdere uitwerking document kennissynthese

Ad 1 en 2 taakopdracht:

- Wat heb je uit je contacten met projectleiders opgehaald en geleerd over de onderzoeksprocessen: Welke belemmeringen/lastigheden komen de onderzoekers tegen? En wat doet de coördinator om deze te helpen oplossen?
- Welk knelpunten op methodisch gebied kom je tegen en op welke wijze/met welke oplossingen ondersteun je de onderzoekers hierbij?
- Lukt het in alle onderzoeken om de beoogde betrokkenen ook daadwerkelijk de actieve rol te laten nemen die in actieonderzoek bedoeld is, zeker nu met Corona geen fysieke bijeenkomsten mogelijk zijn?
- Waar zijn inhoudelijke verbindingen gelegd door jou?
- Waar zie je overlap en wat zie je als oplossing?

Ad 3:

- Welke inhoudelijke input vanuit het actieonderzoek heb je gegeven in andere relevante bijeenkomsten?

Ad 4:

- Heb je al ideeën over de wijze waarop en waar je kennis wilt gaan delen, tussen onderzoekers en met (welke) andere gremia?

Ad 6:

- Wat heb je gedaan qua behoefteverkenning bij de onderzoekers?
- Welke ondersteuningsbehoeften/gezamenlijke leerthema's zijn naar boven gekomen?
- Wat ga je daarmee doen ?

Ad 7:

- Hoe en wanneer ga je verbinding leggen met ander onderzoek naast actieonderzoek en PLOEG?
- Wat is het tijdpad, wat zijn de mijlpalen, wat ga je opleveren per periode, met als eindresultaat de eindrapportage?

Tussenrapportage mei/juni 2021

Met antwoord op de volgende vragen.

1. Proces:

- Welke activiteiten en bijeenkomsten hebben plaatsgevonden met welk resultaat?
- Welke knelpunten deden zich voor in het proces en hoe heb jij deze opgelost?

2. Inhoud:

- Welke thema's kunnen we onderscheiden?
- Welk onderzoek draagt bij aan deze hoofdthema's?
- Welke thema's ontbreken?
- Welke doelgroepen worden bereikt (onderscheid cliënten en professionals)
- Welke domeinen zijn in beeld en welke ontbreken?
- Welke thema's/doelgroepen/domeinen dienen zich aan voor verder onderzoek?
- Waar zien we overlap en waar is afstemming en focussen nodig?
- Welke verbindingen zijn er tussen de diverse studies en welke ontbreken?
- Welke (methodologische en procesmatige) lessen zijn er geleerd met betrekking tot het uitvoeren van actieonderzoek rond deze thema's?
- Welk leerbehoeften hadden de onderzoekers en op welke wijze is een leergemeenschap ingericht?
- Welke kennis is tot stand gekomen per inhoudelijk thema binnen de verschillende domeinen/voor de verschillende doelgroepen.

Deze rapportage is het resultaat van de coördinatie van het (actie-)onderzoek van het programma Zingeving en Geestelijke verzorging, van januari tot en met juni 2021. Daarnaast zijn in de rapportage ook de 3 projecten Palliatief Landelijk Onderzoek Eerstelijns Geestelijke Verzorging (PLOEG) meegenomen.

ZonMw stimuleert
gezondheidsonderzoek en
zorginnovatie

Laan van Nieuw Oost-Indië 334
2593 CE Den Haag
Postbus 93245
2509 AE Den Haag
Telefoon 070 349 54 66
zingeving@zonmw.nl
www.zonmw.nl